

oud nieuws

Uitgegeven door de historische vereniging van Krimpen aan de Lek ‘**Crempene**’

Nr. 20, januari 2020

Beste Crempenaren,

Deze eerste nieuwsbrief van dit jaar biedt ons de gelegenheid u allen een voorspoedig en vooral gezond 2020 toe te wensen. Degenen onder u die kampen met gezondheidsproblemen of een verlies hebben geleden wensen wij veel sterkte toe.

Het afgelopen jaar was er voor de vereniging één met hoogte- en dieptepunten. Als dieptepunt denken wij vooral aan het overlijden van ons bestuurslid Floor Hartog. Als een teleurstelling hebben wij ook het - vanwege te weinig belangstelling - niet doorgaan van de jaarlijkse excursie ervaren.

Gelukkig waren er ook de nodige positieve zaken, bijvoorbeeld het tot stand komen van het Historisch Ontmoetingspunt (HOP) in samenwerking met het Streekarchief Midden Holland en de Bibliotheek Krimpenerwaard. Van de activiteiten van het HOP zult u in de vorm van kleine tentoonstellingen en lezingen zeker iets merken in het komende jaar.

Ook een hoogtepunt was de uitgave van het boekje ‘De lange geschiedenis van IJclub Thialf’, alweer de achtste uitgave in onze reeks. Het komende jaar hopen wij stil te staan bij het 20 jarig jubileum van Crempene. Over hoe wij dat gaan doen zult u nog horen.

De inhoud van deze nieuwsbrief is een bijdrage van een lid van onze vereniging en oud lid van de Werkgroep Archeologie Nederlek (WAN), Aad van Meer. Hij geeft een kijkje in de vroege bewoningsgeschiedenis van ons dorp.

Veel leesplezier toegewenst, namens het bestuur.

Voorzitter Hans Dekker

Laat-Middeleeuwse erven bij de N210 in Nederlek

auteur A.P. van Meer

Sinds het ADC-ArcheoProjecten-rapport (2007) zijn er in Blijdorp te Rotterdam (2012) en Lage Giessen te Hoornaar (2014) boerderijplattengronden gevonden die, in combinatie met de Oostpolder te Gouda (1999) en de 2844 scherven die in 2008 door de leden van de Werkgroep Archeologie Nederlek (WAN) zijn opgeraapt, voldoende meerwaarde hebben om terug te komen op deze periode, die vanaf 18 september 1968 de

archeologen verrasten, toen de uitvoerder H. Louwes uit Midwolda bij een sleuf voor de Gasunie in de Krimpense polder een brandplek met Paffrath-aardewerk ontwaarde en dit meldde aan het bevoegd gezag, vertegenwoordigd door drs. Herbert Sarfatij, destijds provinciaal archeoloog van de toenmalige Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek in Amersfoort.

Figuur. 1 Zoeken langs de N210. vlnr. Cor Zondervan, Jan den Ouden, Frank Zwaal

Rond het jaar 1000 en iets later

Historici en archeologen hebben de studie van het verleden tot doel, maar wel met andere invalshoeken van onderzoek. Hier gaat het om bewoning aan het begin van de Volle of Late-Middeleeuwen. Dat is duizend jaar geleden in een tijd dat de schriftelijke bronnen uiterst schaars zijn. De welbekende bron waarin het jaartal 1064 en Crempene worden vermeld is een onechte oorkonde, een zgn. falsum, die omstreeks 1150 op rijksgezag is opgesteld op voordracht van het bisschoppelijk gezag. Ongewoon aan het falsum is dat goederen zeer nauwkeurig worden beschreven uit een verleden tijd, terwijl rond 1150 de politieke en landschappelijke situatie totaal is gewijzigd, waardoor de opsomming van goederen eerder een soort verlanglijstje lijkt dan een vaststelling van bestaande eigendommen. Dit eist meer uitleg. In 1064 was er al enkele jaren geen graaflijk gezag geweest, wat de bisschop toen aangreep om de graafschappen aan de Utrechtse kapittels van Oud Munster en de Dom te schenken. Vervolgens nam in de tussentijd van ongeveer honderd jaar de graaflijke macht toe, mede door het Concordaat van Worms in 1122, waardoor de kerk de keizerlijke steun miste en werd ook nog de topografie van het deltagebied door wateroverlast zeer ingrijpend gewijzigd. Circa 1150 probeert de kerk in dit falsum haar tanende gezag veilig te stellen door de graaf te herinneren aan goederen die mogelijk zijn verspoeld of zelfs niet bestaan hebben. Zo wordt er ernstig getwijfeld aan de zinsnede: “capella noviter constructa (nieuw gebouwde kapel)”, die op Utrechts gezag zou zijn aangelegd in Dordrecht. Afgezien van het feit dat dit in de Dordtse situatie uitzonderlijk vroeg zou zijn, omdat er destijds slechts over een breedte van 15 meter twee rijen van wat huisterpen langs een veenkreek lagen, is bij verder nauwgezet archeologisch onderzoek in de voorlopers van de Grote Kerk niets van een 11de -eeuwse kerk teruggevonden. Ooit gewijde grond blijft gewijd, dus een voorloper van de 12de -eeuwse kerk zou op dezelfde plek zijn gebouwd. Er wordt rekening mee gehouden dat de bisschop zijn eigendommen uit 1064 ter plekke wat overdreef, want hij zag met lede ogen aan dat de macht van de graaf omstreeks 1150 toenam. Veel gebied was onbewoonbaar geworden en leverde geen tienden voor de kerk meer op. Zandplaten, ontstonden door veranderde rivierlopen en werden vervolgens door de graaf als regaalgerechtigde opgeëist. Of er in dit daglicht “in loco qui dicitur Crempene IIII mansi (op de plaats die Crempene heet 4 boerderijen)” zijn geweest in 1064 is beslist niet zeker, maar als ze er geweest zijn dan is de kans groot dat alle vier opvolgende opstallen ergens in de eerste helft van de 12de eeuw met eb richting zee dreven.*

Hoe was de situatie in het Nederlekse veengebied? Als we ons richten op het begin van de Late Middeleeuwen, zo rond 1000, en oudere bewoningstijden gemakshalve negeren, dan zullen op de oeverwallen in de met eiken begroeide oeverzone van de Lek wel vissers actief zijn geweest en mogelijk verbouwden ze ook wat. Het is denkbaar dat zij zonder vrees de laatste Vikingenvloot in 1007 hebben zien langskomen richting de Merwede. Die voer door naar Tiel, destijds het belangrijkste centrum in het handelsnetwerk via de grote rivieren en waar heel wat meer te halen was. Ook voeren Friese wadschepen en grote zeewaardige vrachtschepen, de hulken, langs. Het zou nog tweehonderd jaar duren voor de eerste koggen verschenen. De vissers kregen al snel gezelschap van de eerste graanboeren, die hun blik landinwaarts richtten op de wildernis en hun mouwen opstroopten voor de akkeraanleg. Dat ze rond deze tijd langzamerhand in geschriften geen West-Friezen meer werden genoemd maar Hollanders zal hen een zorg zijn geweest. Voor de ontwatering werden geulen gegraven in het veen en het galerijbos werd gekapt. Bij deze systematische actie nam de graaf het initiatief. Het was aanvankelijk succesvol, vooral ook door een bevolkingsoverschot in andere regio's. De Lek en de IJssel zijn beide jonge rivieren en hebben in 800, 900 jaar geen brede en hoge oeverwallen ontwikkeld. Dat gaf al snel problemen toen de wateroverlast toenam. Het waterprobleem had meer oorzaken, maar belangrijk zijn de toenemende rivierafvoer en zee invloed in samenhang met de bodemdaling door veenontwatering. In Engeland is aangetoond dat deze klink in 130 jaar meer dan 3,5 meter kan zijn.

*De discussie of het “falsum van 1064” de werkelijkheid van 1064 al dan niet beschrijft woedt al heel lang. Dat er sprake is van een falsum is wel zeker. Toch is het naar de huidige inzichten zeer wel mogelijk dat er in het stuk een betrouwbare weergave staat van de situatie in Crempene in 1064. In één van de volgende nieuwsbrieven zullen wij op deze materie nog wat nader ingaan.

Beruchte watersnoodrampen waren in 1134, 1163 en 1172. De Merwede, later de Nieuwe Maas genoemd, werd een breed estuarium waar de Krimpenerwaard aan grensde. Duinenrijen braken door en velen die vanaf de zandgronden, ook aan de kust vanwege de overbevolking daar, naar de venen waren getrokken, zagen zich gedwongen het zand weer op te zoeken.

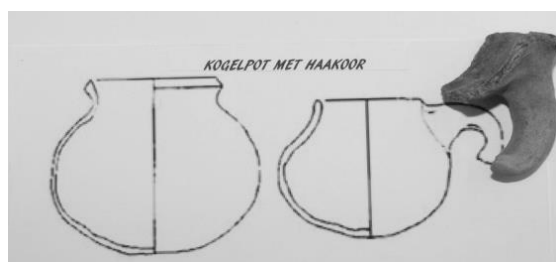
Sommige groepen lieten zich echter niet uit het veen verjagen, vertrokken van de oeverwallen in de rivierzone en vestigden zich landinwaarts aan de oevers van veenstroompjes, waar vanwege de hoogte aanvankelijk minder overstromingsgevaar was. Zo ontstonden langzamerhand landinwaarts rijen huisterpen ten zuiden en ten noorden van de Lek. Een bekend verschijnsel in deze natte tijd. Deze Nederlekkers zullen gekerkt hebben in Ouderkerk, weliswaar pas in 1263 genoemd, maar wel met deze plaatsnaam en dat was niet voor niets. Helaas lagen de meeste huizen in het wegcunet van de 20ste -eeuwse N210 en zijn vernietigd, maar in het cunet waar de nieuwe N210 was gepland zijn er wel resten van huiserven gevonden. De meeste vondsten zijn gedaan vanaf de rotonde bij Krimpen aan de Lek tot 2 kilometer oostwaarts.

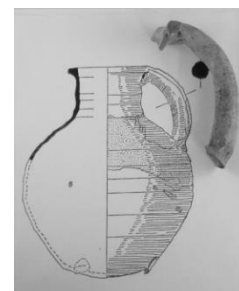
Figuur 2. vlnr. Jan de Wit, Jan den Ouden, Arie Helleman

Het N210-aardewerk

De aardewerkscherven, waarvan er bijna 6.000 zijn onderzocht, vertellen ons dat er tussen 1100 en 1250 intensieve bewoning was. Men keerde toen geleidelijk aan terug naar de Lekkaden en profiteerde ook van de nabijheid van Dordrecht, waar de handel toen snel toenam door de hernieuwde veenontginningen. Vijf aardewerkvormen zijn typisch voor de eerste helft van de Late-Middeleeuwen en zijn ook bij de N210 aangetroffen. Vijfendertig procent is uit Paffrath ingevoerd. Het is, evenals Pingsdorf, een aardewerkcentrum in de buurt van de Rijn, ten zuiden van Keulen. Het zijn vooral kogelpotvormen en als bijzonderheid een typisch Paffrath haakoor, behorende bij een kommetje. Een kwart is afkomstig uit de Maasvallei in de buurt van Namen en wordt ook wel Andenne genoemd.

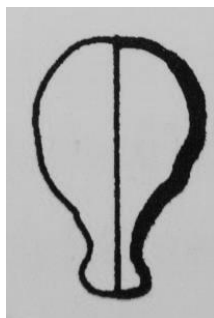

Figuur 3. paffrath-kogelpot en kom met haakoor

Figuur 4. Maasland-kan

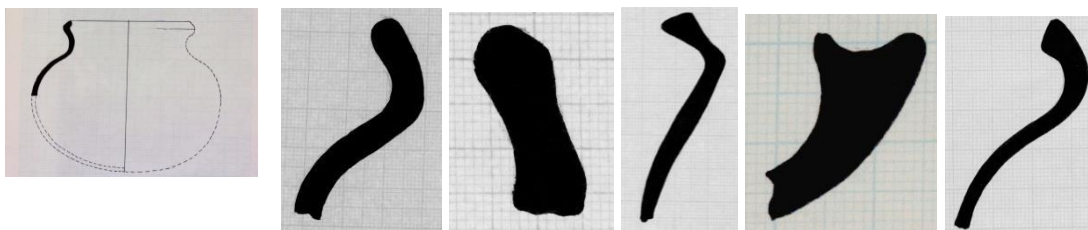
Het is luxe-aardewerk, hier veelal wit bakkend, oogt mooier dan het grove zwarte aardewerk van kogelpotten. Een spinklosje en kinderspeelgoed in de vorm van een rammelaar zijn daar ook gemaakt. Het geeft een indicatie van de relatieve welstand van de N210-boeren.

Figuur 5 en 6, Maasland-spinklos en Maasland-rammelaar

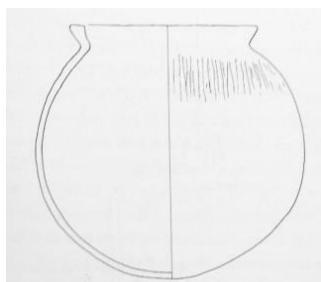
Slechts twintig procent bestaat uit lokaal en/of regionaal vervaardigde kogelpotten. Deze vorm is een West-Nederlandse vinding en komt vanaf de 8ste eeuw voor, heeft een verspreiding van Duitsland tot in België en verdwijnt in de 13de eeuw. Er zijn meer dan 200 randtypen in dit uitgestrekte gebied beschreven en per regio heeft de pot een

andere ontwikkeling. In het algemeen zijn de ronde randen ouder en komen na 1100 vooral afgeschuinde/hoekige randen voor.

Figuur 7. Scherf met kogelpot reconstructie, 8. Afgeronde potrand, ouder dan Hoekige 2, 9. Korte uitstaande hals kogelpot, afgeronde rand met dekselgeul 1175-1225, 10. Korte uitstaande hals kogelpot bovenzijde afgeplat met deksel geul 1175-1250, 11. Uitgebogen kogelpotrand 1200-1300, 12. Driehoekige rand kogelpot 1000-1200

Ook de “dekselgeul” verschijnt dan in de randen. Of die geul inderdaad daarvoor diende is niet zeker. De veelal grofkiezelige, ruwe, zwarte oppervlakten en de slordige afwerking benadrukken dat het ging om functionaliteit. Geen wonder dat ook zelfs archeologen voor dit baksel niet warm liepen. Pas omstreeks de jaren tachtig van de vorige eeuw, kon men niet meer om dit meest voorkomende middeleeuwse aardewerk heen, dat meer dan 600 jaar werd gemaakt en daarom is de kennis ervan toen snel vermeerderd. Versiering komt nauwelijks voor en daarom zijn we blij met een scherf die een zgn. bezemstreekversiering heeft.

Figuur 13. Kogelpot met bezemstreekversiering

Eén pot van de N210-vondsten kon ten dele worden geplakt en wordt gedateerd in de 11de eeuw.

Figuur 14. N210-kogelpot

Daarmee is de kogelpot de oudste aardewerkvorm in de gemeente Nederlek uit een betrouwbare archeologische context, die mogelijk door Nederlekkers is gemaakt. Als je dan ook nog vingerafdrukken op het aardewerk ziet geeft dat een extra dimensie. In tegenstelling tot de drie bovengenoemde centra met massaproductie en een concentratie van tientallen ovens, was deze kogelpot zonder arbeidsverdeling gemaakt. De boer, als potter, vormde de pot met de hand zonder snelle draaischijf en bakte die ook. Het open vuur bereikte minimaal een temperatuur van 500-600 graden Celsius, die nodig is voor het zachtste baksel. Bakken zonder breuk lukt alleen als de klei vermagerd is met bijv. zand, schelpgruis of brokjes natuursteen. Zonder die magering ontploft de klei als het water er in gaat koken. Omdat de temperatuur niet goed te regelen viel, zoals in een oven, was het extra lastig om te bakken. De vierde en vijfde vorm, proto- en bijna steengoed, komen vooral uit de omgeving van het al bovengenoemde Pingsdorf, waar na 1100 in 40 tot 60 aardewerkcentra harde soorten baksel worden gemaakt. Arbeidsspecialisatie, zoals klei mengen, vormen, bakken, schilderen, glazuren, inkoop, verkoop, verpakken en transport, is een feit. Archeologen worden niet alleen blij van stedelijke beerputten, maar ook van de afvalkuilen in aardewerkcentra, omdat die vanwege de stratigrafie in de lagen goed te dateren zijn. Na honderden kuilen en putten systematisch te hebben uitgeleefd, kan meer gezegd worden over wat jonger of ouder aardewerk is. Dit Pingsdorf-aardewerk, geliefd om de geringe poreusheid, omvat circa 18 procent van de N210-vondsten. Afhankelijk van de klei is een temperatuur van 800-1200 graden Celsius noodzakelijk. Dan treedt ook verglazing op door versintering en is het vermageringsmateriaal niet meer te onderscheiden. Dit aardewerk is vooral gebruikt geweest om vloeistoffen te bewaren. Dit brengt ons even op de hardheid van aardewerk. Als krassen met de nagel lukt is het niet hardgebakken, dus erg poreus. Als het krast met een spijker is het proto-steengoed en als dat niet lukt dat volgt de klankproef op een hard oppervlak: een dof geluid is bijna-steengoed en een heldere is steengoed, maar dat komt pas voor na 1280 en is niet bij de N210 gevonden. Steengoed is hard en dus ondoorlatend. Hardheid, vorm, kleur, kleisoort en vermageringsmateriaal zijn de handvatten voor datering. Toekomstig aardewerkonderzoek kan per erfplek meer over de chronologie van vestiging en vertrek geven, maar misschien ook verschillen in welstand. Dit is mogelijk omdat er op archeologisch verantwoorde wijze verzameld is. Van alle scherven is de exacte locatie geregistreerd.

Andere N210-vondsten

De resten natuursteen betreffen drie wetstenen, waarvan één van Noorse Eidsborgfylliet en een stuk maalsteen van tefriet uit de Eiffel. De botvondsten zijn van paard, rund, varken en een kopfragment van een schol. Gek genoeg ontbreken geit en schaap, die wel voorkomen op de omliggende Laat-middeleeuwse nederzettingen. Het paard verdrong in deze tijd de os als trekdier. Het was goedkoper met voeren, wendbaarder en zakte vanwege een geringer gewicht minder snel weg in een veenbodem.

Stuifmeelonderzoek toont aan dat rogge een belangrijke graansoort was. Haver en tuinbonen zijn ook waargenomen. Haver kan, in tegenstelling tot rogge, op natte delen groeien in zilte milieus. Het was niet alleen krachtvoer voor paarden, maar ook het belangrijkste brouwgraan in de Middeleeuwen. Ook werd er pap, brij en koeken van gemaakt. Er is geen zeker bewijs voor de lokale bestaans economie. Het graan kan zijn aangevoerd of geoogst zijn op akkers in de slibrijke oeverzones van de Lek. Er waren ook pollen van hoogveenvegetatie, zoals wollegras en dopheide. Dat betekent dat men mogelijk voor eigen gebruik ook turf gestoken heeft op het relatief hoge veenkussen. Dat er toch wateroverlast kan zijn geweest tonen de 30-40 cm. hoge, opgeworpen heuveltjes aan. Als overheersende bomen waren er elzen, berken en wat essen. Dit wijst op een open vegetatie met veel lichtinval. Alle drie kunnen ze lokaal gekapt zijn. Al vanaf 1968 zijn de archeologen de verbrande klei- en veenlagen opgevallen. Ook onze werkgroep vond verbrande klei, vuursteen en aardewerk. Een aantrekkelijke verklaring is dat er selnering plaatsvond. Een makkelijke uitleg voor de welstand langs de N210, want het woord salaris is niet voor niets van sel afgeleid. Zout was duur toen. Het was een goede inkomstenbron en al dat gegraveerd heeft achteraf heel wat dijken ondermijnd en overstromingen vergroot. Als veen in een zoetwatermilieu wordt overstroomd door zeewater, dan kan het worden uitgegraven en na verbranding kan in de as water worden opgelost. Bij verhitting verdampst het water en het zout kristalliseert uit. Vooralsnog wordt deze vooronderstelling van selnering verworpen, omdat er geen aardewerk is gevonden dat met zoutwinning te maken heeft en omdat de slakken in de verbrande kleilagen niet van zoutwinning afkomstig zijn, maar van smeden. Bij het proces ontstaan gipskristallen, maar die zijn ook niet aangetroffen.

Figuur 14. Verbrande kleilaag N210

Bovendien ligt regelmatige overstroming met zeewater in het binnen gebied niet voor de hand. Verbrandde men bij vertrek opstallen of zijn de bewoners slachtoffer geworden van brandschatten door graaf of bisschop? Zeker is dat er veel hitte is vrijgekomen. Sommige verbrande lagen waren wel 30 cm. dik en doen vermoeden dat ze de ondergrond vormden voor de bouw van een huis, maar ook dat is niet zeker.

Huisplattegronden

Op één locatie zijn er mogelijk huisresten. Daar werden trouwens ook de kogelpotscherven gevonden, die leidde tot het tot dan toe enige te plakken exemplaar. Onder een verbrande kleilaag werden op een oudere bewoningsplek enkele constructiepalen gevonden en mogelijk één middenstaander, maar het was te weinig

voor een plattegrondreconstructie van een gebouw. Omdat de N210-locatie tussen Gouda, Hoornaar en Rotterdam in ligt waar wel resten van boerderijen zijn opgegraven, is het gerechtvaardigd de huisbouw hier aan de orde te stellen.

Figuur 15. Huisopgraving, Hoornaar

De drie boerderijen vertegenwoordigen immers hetzelfde type, zijn vrijwel gelijktijdig gebouwd en lagen op terpjes in het veen. Herkennen van huizen in archeologische context gaat met behulp

van paalkuilen. Als de gebintstijlen bij de bouw in de kuilen zijn gesteld worden de kuilen aangevuld met grond. Na 1000 jaar zijn die kuilen donkere vlekken, waarin mogelijk paalresten nog zichtbaar zijn als ze er niet zijn uitgetrokken. Op zand en klei is dat beter zichtbaar dan op zwart veen. De opgravingsput moet uit een groot horizontaal vlak bestaan om de regelmatigheid van de kuilsporen zichtbaar te maken. Bovendien moet het vlak behoedzaam worden verdiept, omdat anders ondiepe paalkuilen worden weggeschoven en dus worden gemist. Verder is het een kwestie van geluk dat in de eeuwen na de bouw er niet te diep gespuit of geploegd is, want de sporen bevinden zich soms enkele centimeters onder de teellaag.

Opvallend bij deze Laatmiddeleeuwse plattegronden is de gelijkvormigheid. Ze zijn driebeukig met zijwanden die licht gebogen waren. De breedte was bijna altijd 11 meter en de lengte varieerde tussen 18 en 22 meter. De binnenpalen waren ongewoon zwaar en diep ingegraven geweest en stonden in paren waardoor een gebintconstructie waarschijnlijk was, want de dunne buiten- of zijwandpalen waren ondiep ingegraven en kunnen geen wezenlijke dakdragende functie hebben gehad.

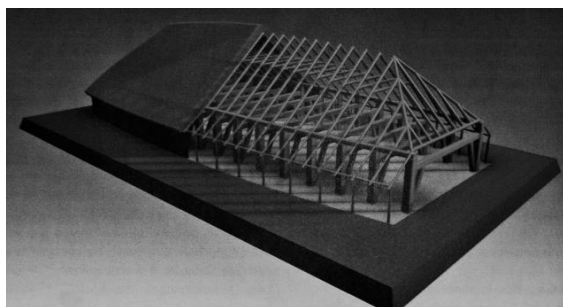
Figuur 16. Foto van ankerbalkgebinten

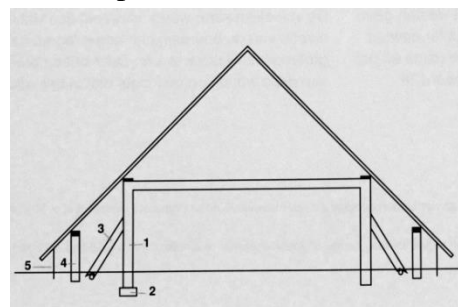
Dat kunnen we niet zeker weten, omdat van de toenmalige bovengrondse constructie vrijwel nooit iets teruggevonden wordt.

Dat geldt ook natuurlijk voor het dak en de bedekking, die we gemakshalve altijd afdoen met riet of stro, terwijl uit bepaalde perioden zeker is dat er in de verste omtrek geen stengel van te vinden was. Wat men dan gebruikte is onbekend: gespleten boomstammen? De wanden zijn soms omgekapt, zoals in Gouda, of werden gebruikt als vlonders en daarvan weten we dat die bestonden uit gevlochten takken, bestreken met leem.

De huisindeling bestond uit drie ruimten. Daar waar groengele plekken van mangaan zichtbaar zijn, was eertijds stalmest. Dat is meestal in de zijbeuken, de zgn. uitkubbingen. Daar stonden de koeien, het paard en soms de varkens, maar die had men liever in een aangebouwd kot uit de wind op het noordoosten staan.

*Figuur 17.
Reconstructie
bootvormig huis*

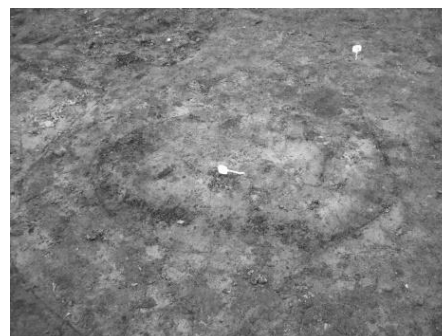
*Figuur 18.
Huisreconstructie
Gouda*

In het midden was een werkruimte waar soms ook een oven zichtbaar was. Op het zuiden was idealiter het woongedeelte waar de keuken bestond uit een haardkuil van een meter in doorsnede en waarin de kogelpotten met brij stonden te koken.

*Figuur 19 en 20. Keukens in
Blijdorp en Hoornaar*

Door de ronde bodems vielen ze niet om. De vele laagjes gebakken klei in de kuil wijzen op regelmatige renovatie van de kookplek. Rook kon hier in de

topgevel ontsnappen en daarom zal hier wel geen vliering of zolder zijn geweest. Bijkomend voordeel was dat de rook met roet het ongedierte in de kap bestreed. De drie ruimten waren, gelet op de aangetroffen liggers, mogelijk gescheiden door vakwerkwanden. Ingangen waren op de kopse kanten, maar soms ook in het middendeel. De slaapplekken zullen op verhogingen om de haard geweest zijn en dienden ook als

zitplaatsen. Ooit sliep typist dezes in een reconstructie van een Ezinge-huis uit de IJzertijd. Het was een gure novembernacht met een stevige noordooster vier/vijf, midden in de wind over de weilanden. Vijf graden en geen haard. We lagen op stro in een slaapzak en bij ontwaken bemerkte ik veel licht vanuit de zijkant. In de lemen wand zat een scheur waar ik verwonderd mijn hele arm door stak. Had wel wat wind gevoeld, maar het was er warm en heb uitstekend geslapen. Hoezo spouwmuren, vloerverwarming en dakisolatie? Niets van dit al. Wat dit type bootvormige boerderij, met een datering tussen 950 en 1125, zo bijzonder maakt is, dat de vorm over geheel ons land wordt aangetroffen. Niet alleen op veen, maar ook op zand en klei. De vorm hield dus geen verband met een bepaalde bedrijfsvoering. Sommige archeologen noemen de vorm het Gasselte-B type, genoemd naar het Drentse dorp, waar het voor het eerst werd herkend. Zelfs houten kerken zoals bijv. in de Groningse Martinikerk en in Zweelo hadden de bootvorm. De oudste zijn op de Veluwe en in Westfalen aangetroffen, maar het oorsprongsgebied kennen we nog niet. Ook is niet duidelijk waarom die bootvorm ineens zo succesvol was, waardoor vrijwel iedereen er in wilde wonen. Sinds de vroegste woningbouw omstreeks 7000 jaar geleden had men 6000 jaar later voor het eerst, dankzij de uitvinding van het gebint, geen middenstijlen in de binnenruimte nodig. Zal dat het succes geweest zijn? Voor en na deze Laatmiddeleeuwse periode waren de huizen rechthoekig en waren de regionale verschillen in bouw groter. Uiteindelijk leidt de bootvorm na 1000 tot de ontwikkeling van de rechthoekige hallenhuizen, die overal een eigen regionale karakter hebben. Voor de opgraver is de lol er dan vanaf, omdat de gebinten op stiepen worden geplaatst en dus grondsporen als paalkuilen ontbreken. De boerderijplattegronden worden dan eeuwenlang onzichtbaar voor de archeoloog, totdat er funderings sleuven voor muren worden gegraven.

Vondsten uit Hoornaar, Gouda en Rotterdam

De vondstenrijkdom is bij de opgegraven resten van de drie boerderijen natuurlijk groter dan op de erven bij de N210. In de huizen werden gevlochten wandresten gevonden, drempels, haarden en een veerooster. Elzenhout is veel gebruikt. Niet erg duurzaam hout. In Gouda zat het varken in een aangebouwd kot. Men had akkerbouw, veeteelt, maar ook tuinbouw en fruitteelt. Gewassen zijn ook erwten, linzen, vlas. Fruitresten zijn weinig aan getroffen. Alleen wat peer en appel. Naast runderen waren er varkens en wat geiten en schapen. Kippen en tamme ganzen scharrelden rond. Mogelijk ook tamme eend. Haas, taling en brasem werden gevangen. Huisdieren als hond en kat waren er ook en de laatste was gevild, mogelijk voor voedsel en/of de jas. Bestek bestond uit mesjes en houten lepels. Een ijzeren driepoot stond soms met kogelpot boven het vuur. Een ijzeren lepelboor zal voor pengat verbindingen gebruikt zijn. Leren schoenen van kinderen en volwassen zijn ook aangetroffen. Uit textielresten blijkt dat men bekend was met een weefgetouw met drie schachten om een keperbinding te maken. Het aardewerkassemblage uit Hoornaar onderscheidt zich van de andere drie vindplaatsen door het geringe aantal kogelpotscherven van lokale productie. Import-aardwerk uit Maasland en Rijnland was duurder, dus mogelijk was men hier nog welvarender? Die rijkdom kan te maken hebben met een geringere wateroverlast in dit gebied, maar ook omdat de bewoning er mogelijk enkele decennia later was. Na 1200 neemt de economische groei snel toe. Bijzonder was hier ook een houten kandelaarvoet. In Rotterdam werden de meeste metalen voorwerpen aangetroffen. Gouda bleek de minste vondsten op te leveren. Speelgoed was er ook zoals een stokpaardje van Andenne-aardewerk en benen fluiten of waren die van herders? Glissen zijn van paardenscheenbeen of van geit/schaap. Schaatsen ligt voor de hand maar ze kunnen ook onder sleeën zijn bevestigd om goederen te vervoeren.

Tot slot van de opsomming van de vondsten bij de drie Laat-middeleeuwse boerderijen, is het spijtig dat de huisplattegronden bij de N210 in het recente verleden met zwaar machinaal grondverzet zijn vernietigd. Het is bekend dat er destijds in rijen boerderijen langs een ontginningsas lagen. Een unieke mogelijkheid om die bloot te leggen was er niet en er is een kans gemist, die voor de Nederlandse nederzettingsarcheologie van nationaal niveau zou zijn geweest. Wat overblijft voor onderzoek zijn mogelijk nog huisresten ten zuiden van de huidige weg. Slootkanten moeten worden afgezocht en grondverzet moet deskundig worden begeleid. Dat geldt ook voor het midden van de Krimpense polder, waar in 1968 een verbaasde provinciaal archeoloog op 38 cm diepte een brandlaag vol scherven zag.

Zonder de leden van de Werkgroep Archeologie Nederlek (WAN) was dit stukje niet getypt. In 2008 waren

dat Arie Helleman, Ad Knuisting Neven, Jan den Ouden, Janneke van Tol-de Wit, Jan de Wit, Cor Zondervan, Frank Zwaal en boven getekende.

Gebruikte boeken:

Blok, D.P., 1981: Landschap en bewoning tot circa 1000, in: Algemene Geschiedenis der Nederlanden, deel 1, Fibula-Van Dishoeck, Haarlem

Buisman, H.J., onder red. van A.F.V. van Engelen, KNMI, De Bilt, 1995: Duizend jaar weer, wind en water in de lage landen, deel 1 tot 1300, uitgeverij Van Wijnen, Franeker

Cleijne, I.J., 2014: Hoornaar, Lage Giessen, Een boerderij uit de volle middeleeuwen in het veengebied, BAAC-rapport

Dijkstra, M.F.P., 2011: Rondom de mondingen van Rijn en Maas, 3de-9de eeuw, proefschrift Universiteit van Amsterdam

Kok, R.S., 1999: Wonen op het veen. Archeologische en ecologisch onderzoek van een twaalfde -eeuwse boerderij in de Oostpolder te Gouda. Gemeente Gouda

Kroon, H., Kunder, de J.N.M.W., 1981: Krimpenerwaard, occupatie- en ontginningsgeschiedenis, doctoraalscriptie, Vrije Universiteit, Amsterdam

Linden, van der, H., 1982: Het platteland in het Noordwesten met nadruk op de occupatie circa 1000-1300, in: Algemene Geschiedenis der Nederlanden, deel 2, Fibula-Van Dishoeck, Haarlem

Jans, E, e.a., 2013: Boerderijen in Salland, Stichting Sallands erfgoed, Bathmen

Janssen, B. en Baetsen, S., 2005: N210 Krimpenerwaard, gemeente Nederlek en Bergambacht; archeologisch vooronderzoek: een bureau- en karterend booronderzoek, RAAP rapport 1156, Amsterdam

Jansen, H.P.H., 1983: Geschiedenis van de Middeleeuwen, Aula 620, Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen

Labiau, G. e.a., 2007: N210 tussen Nederlek en Bergambacht: Laatmiddeleeuwse selnerings- of huisplaatsen, ADC Archeorapport 935

Sarfati, H. 2007: Archeologie van een deltastad, opgravingen in de binnenstad van Dordrecht, Stichting Matrijs, Utrecht

Scheele, E., Rollingswier, R., 2015: Gasselte boerderijen: migratie van zand naar klei, in: Paleo-Aktueel no. 26

Verhoeven, A.A.A., 1998: Middeleeuws gebruiksaardewerk in Nederland (8ste-13de eeuw), Amsterdam Archeological Studies 3, Amsterdam University Press

Visscher, H.J.C., 1991: De Krimpenerwaard; archeologische kartering, inventarisatie en waardering. RAAP-rapport 23, Amsterdam

Waterbolk, H.T., 2009: Getimmerd verleden, Barkhuis Publishing, Groningen

Wyns, S, Timmermans, F., 2006: Middeleeuwse erven in de Krimpenerwaard, ADC Archeoprojecten rapport 559

Mededelingen:

- Vanaf half februari in de bibliotheek een fototentoonstelling in de HOP vitrines met de archeologische fondsen.
- Vanaf half april 75 jaar Bevrijding. (*We zijn nog op zoek naar foto's en verhalen over de bevrijding in Krimpen aan de Lek. Heeft u nog iets voor ons?*)
- Boekje 'De lange geschiedenis van ijsclub Thialf' is nog steeds te koop.
- Project Vele Handen. Help mee de bevolkingsregisters van Midden-Holland doorzoekbaar maken! Meer info: https://velehanden.nl/projecten/bekijk/details/project/sahm_index_bevolkingsregisters
- Streekarchief Midden Holland heeft ook een interessant programma het komend half jaar. Kijk op: <https://www.samh.nl/>
- Noteer alvast in de agenda **14 april 2020** Jaarvergadering

COLOFON

Oud Nieuws wordt uitgegeven door de historische vereniging van Krimpen aan de Lek 'Crepene'

Redactie en opmaak: Gijs en Elsa Moerkerken

Correctoren: Jan Kees Wepster, Bert van den Herik

Secretariaat: Buitenweg 8
2931AC Krimpen aan de Lek
Tel: 0180-522465

e-mail: crepene@telfort.nl

website:

www.historischeverenigingcrepene.nl